

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Марія РИБАК, 1996 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2018 р. Житомирський державний технологічний університет за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом ректора Поліського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Житомир, від 27 лютого 2025 року № 45/од, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Тетяни ЗІНЧУК, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції Поліського національного університету;

Рецензентів – Оксани ПРИСЯЖНЮК, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту та маркетингу Поліського національного університету; Олексія БУЛУЯ, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету;

Офіційних опонентів – Катерини ВОЛОЩУК, доктора економічних наук, професора, професора кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»; Галини РИЖАКОВОЇ, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури.

На засіданні 22 квітня 2025 року рада прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» Марії РИБАК на підставі публічного захисту дисертації «Розвиток інноваційного підприємництва на засадах сталості» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Дисертацію виконано у Поліському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – Наталія ВАЛІНКЕВИЧ, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, спрямованого на теоретико-методичне та методологічне обґрунтування і розробку стратегічних напрямів розвитку підприємництва на принципах інноваційності та засадах сталості. Дисертацію виконано державною мовою.

Здобувач має 19 наукових праць за темою дисертації, з них 6 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження, зокрема 1 стаття у іноземному науковому періодичному виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії «Б», зокрема:

1. Рибак М. О. Інноваційне підприємництво як ключова ознака сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-153>.

2. Валінкевич Н. В., Рибак М. О. Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-12>.

3. Рибак М. О. Організаційний механізм забезпечення розвитку інноваційного підприємництва на засадах сталості. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-139-146>.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради, а також присутні на захисті фахівці:

1. ПРИСЯЖНЮК Оксана Федорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу Поліського національного університету (рецензент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Суперечливим є твердження автора (с. 3, с.21) про параметри, що забезпечують синергію розвитку суб'єктів бізнесу, серед яких – збільшення прибутку, зниження поточних витрат та скорочення потреб в інвестиціях, оскільки запорукою розвитку інноваційного підприємництва є зростання потреби в інвестиціях.

2. П.1.2. – не достатньо чітко автором розкрита економічна сутність категоріального апарату «стале підприємництво», що є одним із завдань дослідження(с.18).

3. П.2.1. – проведений аналіз набув би більш обґрунтованого вигляду за умови його зосередженні на об'єкті дослідження, не перевантажуючи його загальними показниками, які пов'язані з діяльністю суб'єктів малого. Середнього, великого підприємництва (с.71 табл.2.1), лише суб'єктів малого підприємництва (с.75), с.76-78 – аналіз в цілому діяльності суб'єктів підприємництва, рис.2.5., с. 84 – аналіз лише суб'єктів малого підприємництва.

4. П.2.1.–П.2.2. доцільно уніфікувати період проведення аналізу (табл.2.1, с.71- 2016–2022рр., табл. 2.2. с.72 – 2018–2020рр., табл.2.3., с.74 – 2016–2020 рр., рис. 2.4., с. 80- 2020р., табл. 2.4., с. 83 – 2011–2020 рр., рис.2.6., с.88 – 2022р., рис. 2.8., с. 94 – 2013–2022 рр., рис. 2.13, с. 100 – 2021-2023 рр., рис. 2.14, с. 103 – 2019–2022рр.).

5. П.2.3. потребує посилення акценту уваги на об'єкті дослідження та більш аргументації переваг застосування синергетичної моделі для аналізу розвитку інноваційного підприємництва на засадах сталості.

2. БУЛУЙ Олексій Григорович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету (рецензент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. У п. 1.1 при побудові системи показників оцінки ефективності інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва обґрунтовано розширення критеріїв (видів) ефективності за рахунок показників економічної, екологічної та соціальної ефективності, ефективність гуманізації праці; ефективність системи безпеки та охорони праці проте замість показників наведено їх характеристик, які позитивно впливають на ефективність;

2. На с.62 вказано на доцільність на підставі оцінки показників, які характеризують інноваційну підприємницьку активність визначити показники, які характеризують інноваційну діяльність та відбувається відсилання до табл. 1.9., яка чомусь називається «Витратні показники підприємства». Проте в «таблиці» представлені не тільки витратні показники, сама «таблиця» складається із однієї колонки, елементи «таблиці» не розділені на показники та групи. З коментарів також залишається незрозумілим, які ж показники характеризують інноваційну підприємницьку активність, а які – інноваційну діяльність;

3. Підрозділ 2.3. «Синергетична модель діагностики розвитку підприємництва» має здебільшого теоретичний характер, що певною мірою обмежує його практичну значущість. Крім того у підрозділі розкривається управлінський аспект розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та в меншій мірі інновацій й сталого розвитку. На с.123 здобувачка звертає увагу на можливість використання моделі розвитку малого інноваційного суб'єкта підприємництва, але практичного її використання не наводить;

4. При дослідженні розвитку інноваційного підприємництва за допомогою кореляційно-регресійного аналізу (с.165, 169, 172) доцільно віддавати перевагу багатофакторним моделям та краще обґрунтувати підбір незалежних чинників та результативних ознак;

5. Доцільно було б виконати діагностику прогресу та досягнення цілей сталого розвитку України на основі запропонованого авторського методичного підходу до оцінки рівня розвитку інноваційної підприємницької діяльності, а не обмежитись описом лише завдань, вирішуваних в рамках застосування методики (ідентифікація досягнень, визначення проблемних сфер та формування необхідних механізмів для зміни стратегій, спрямованих на стале та екологічно відповідальне зростання) (с.190-191);

6. Важливо відзначити, що інноваційне підприємництво є складним об'єктом дослідження через недостатність доступних статистичних та аналітичних даних, а також складністю виміру й ідентифікації окремих показників в цій сфері. Саме тому доповнення дослідження методом соціологічних опитувань поряд із застосованими статистичними методами аналізу дозволило б глибше вивчити та проаналізувати соціальні аспекти сталого розвитку. Поєднання соціологічного та статистичного аналізу дозволило б більш комплексно висвітлити тему та сформулювати цінні практичні

рекомендації щодо стимулювання інноваційного підприємництва на засадах сталості;

7. Позитивною стороною дисертації є наявність великої кількості структурованого та графічного матеріалу, а також статистичних даних. Проте назви окремих рисунків не відповідають представлений інформації, зокрема рис. 2.11. «Динаміка обсягу реалізованої продукції...», але на рисунку представлені дані тільки за один рік. В табл. 3.5. наведено зайвий рядок. Трапляються неточності в посиланнях на рисунки, зокрема на с.190 є відсилання на рис. 3.10, а мало бути на 3.11.

3. ВОЛОЩУК Катерина Богданівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» (офіційний опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Потребує уточнення зміст дефініцій «інновація», «інноваційне підприємництво» з огляду на те, що термін «інновація» в економічному контексті має розумітися як конкретний результат творчої діяльності, спрямованої на створення нового або вдосконаленого продукту, процесу, послуги чи технології, що має практичне застосування і приносить економічну або соціальну вигоду. Визначення інновацій повинно включати як технічні, так і організаційні інновації, а також підкреслювати значення інновацій в розвитку підприємництва та економічних систем. Щодо терміну «інноваційне підприємництво», важливо уточнити, що це поняття охоплює підприємницьку діяльність, спрямовану на реалізацію інновацій, включаючи розробку та впровадження нових технологій, продуктів чи послуг з метою досягнення конкурентних переваг та покращення ефективності підприємства. Тому доцільно обґрунтувати підходи авторів щодо понять «інновація» та «інноваційне підприємництво», враховуючи не тільки науково-технічний аспект, але й соціально-економічний вплив, що дозволить більш точно описати процеси інноваційного розвитку в економіці.

2. Об'єктом дослідження дисертації, цілком коректно, визначено «процес забезпечення соціального, економічного та екологічного розвитку підприємництва в умовах інноваційного середовища». У даному аспекті інноваційне підприємництво, за нашим визначенням, сприяє створенню нових робочих місць, розвитку нових галузей, створення додаткової доданої вартості та підвищенню конкурентоспроможності національних економік. Стартапи та інноваційні підприємства є каталізаторами для великих корпорацій, стимулюючи їх до впровадження новітніх технологій і підходів. Сталий розвиток передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними інтересами. Аналогічно тлумачиться і сутність сталого розвитку як ключової концепції сучасної економіки, яка поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти для забезпечення збалансованого зростання. Підприємства, що

дотримуються принципів сталого розвитку, орієнтуються не лише на отримання прибутку, але й на екологічну відповідальність та соціальну користь. Зважаючи на це, потребує пояснення сутності «соціально відповідальних підприємств», які мають високий рівень корпоративної соціальної відповідальності і здійснюють заходи, які сприяють покращенню добробуту своїх працівників, розвитку місцевих громад, збереженню навколишнього середовища та дотриманню етичних стандартів у бізнесі.

3. Загальновідомо, що інноваційне підприємництво сприяє сталому розвитку, створюючи нові бізнес-моделі, які базуються на циркулярній економіці, відновлюваних джерелах енергії та соціальному підприємстві. З огляду на це, робота тільки б виграла, якби поза увагою автора не залишилися роль державного регулювання інноваційних підприємств в умовах війни.

4. На рис. 3.19 дисертації наведене авторське бачення основних складових напрямку «Діджиталізація». Аналізуючи рисунок, ці складові допомагають суб'єктам підприємництва швидко адаптуватися до умов ринку та забезпечувати стабільний розвиток у цифрову епоху. Тому потребує додаткового визначення авторське розуміння процесу створення та реалізації інноваційності продуктів та послуг.

5. Дисертація тільки б виграла, якби здобувачем був більш глибоко проаналізований теоретичний базис інноваційного підприємництва, зокрема в частині розвитку концепцій сталого бізнесу та соціальної відповідальності підприємств. Більш детальне дослідження сучасних теоретичних підходів до інновацій, включаючи різні моделі та стратегії, що застосовуються на міжнародному та національному рівнях, могло б суттєво посилити наукову основу роботи. Окрім цього, варто було б звернути увагу на зміни у взаємозв'язку між інноваціями та сталим розвитком в умовах цифровізації, що дозволить не лише уточнити ключові концепції, а й надавати рекомендації для практичного застосування в умовах українського бізнес-середовища.

4. РИЖАКОВА Галина Михайлівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури (офіційний опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. У підрозділі 1.1 дисертації здійснено спробу розкриття генези інноваційного підприємництва в історико-теоретичному аспекті, однак застосовані визначення категорій не завжди є однозначними. Дефініції інноваційного підприємництва подані у широкому діапазоні – від класичних економічних трактувань до сучасних підходів – без достатнього аналітичного зіставлення їх онтологічних і функціональних характеристик. Не конкретизовано, яка саме концептуальна модель інноваційного підприємництва є базовою для автора, що ускладнює подальше оперування цим поняттям у межах дослідження.

2. У підрозділі 1.2 «Інноваційне підприємництво як ключова ознака сталого розвитку» розкрито зв'язок інновацій з економічною, соціальною та екологічною складовими, однак вплив зовнішньої інституційної середовища і політики держави залишено поза аналітичною увагою. Роль державного регулювання, міжнародних ініціатив та законодавчого поля в реалізації принципів сталого розвитку в інноваційній сфері не висвітлена.

3. У другому розділі дисертації сформульовано аналітичні висновки на основі статистичних показників, однак в окремих випадках не наведено логічних пояснень щодо вибору саме тих чи інших індикаторів ефективності. Наприклад, оцінка «підприємницької активності» подана без уточнення методики її розрахунку, а регіональні диспропорції залишаються неінтерпретованими в контексті цілей сталого розвитку.

4. У третьому розділі авторкою запропоновано концептуальну синергетичну модель розвитку інноваційного підприємництва, однак окремі елементи моделі описані на рівні формулювань. Такі поняття як «синергетичні ефекти розвитку» або «форми прояву синергії» не супроводжуються прикладами, що ускладнює можливість верифікації моделі в умовах реального функціонування підприємств.

5. У змісті роботи фігурує значна кількість таблиць, рисунків та додатків, що свідчить про обґрунтованість результатів, однак у ряді випадків відсутній аналіз їх змісту в основному тексті. Наприклад, рисунки, що стосуються ланцюгів створення доданої вартості або організаційної структури суб'єктів, надані без належного коментаря чи зв'язку з теоретичними положеннями.

6. Слід також відзначити недостатню увагу до питання ризиків інноваційного підприємництва. У дисертації не окреслено підходів до управління ризиками в умовах сталого розвитку, що знижує прикладну цінність дослідження для суб'єктів господарювання.

5. ЗІНЧУК Тетяна Олексіївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції Поліського національного університету (голова спеціалізованої вченої ради).

Роботу оцінено позитивно.

6. ПЛОТНІКОВА Марія Федорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету (гарант ОНП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»).

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Марії РИБАК ступінь доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Тетяна ЗІНЧУК

